

skane napise na stenah poslopij, ki so jih v zadnjem času odkrili na primer na Šentalénski gori pri Gospe Sveti.

Med doslej poslednjimi rimskimi kame-
nitimi spomeniki na slovenskih tleh je na-
grobnik škofu Gaudenciju (AIJ 16), danes
vzidan na cerkvi Sv. Pavla v Preboldu
(okraj Celje okolica), o katerem domnevajo,
da je imel v Celeji svoj sedež. Časovno
spada v prvo polovico VI. stol. Petdeset let
kasneje pa se je že umaknil pred prodi-
rajočimi Slovani v starodavno Italijo —
morda skupno s poslednjimi Romani, ki so
se umikali — »*episcopus quidam Johannes*«,
neki škof po imenu Johannes, najbrž tudi
iz Celeje. O napisu za škofa Gaudencija bi
torej lahko dejali, da je poslednji glasnik
umirajoče antike pri nas in hkrati že zna-
nilec srednjega veka, poslednji kamen ro-

manstva, ki se je moralo kmalu nato umak-
niti s te zemlje, da so jo poselile slovanske
družine.

* Eno mesto iz antične literature pa naj vendar na-
vedem. Vzeto je iz 60. pisma sv. Hijeronima (pisano l. 396),
ki je bil doma z mejnega področja med Panonijo in Dal-
macijo, iz krajev in iz hiše, kjer je bil celo še v tistem
obdobju materni jezik ilirski (c. *Ruf. I.*). Njegov dom so
Goti okoli 378 požgali.

»Srce mi zastaja, če premišljujem, kako gre danes vse
po zlu. Dvajset in več let se že med Carigradom in Julij-
skimi Alpami dan za dnem rimska kri preliva. Po Scitiji,
Traciji, Macedoniji, Tesaliji, Dardaniji, Epiru, Dalmaciji
in obeh Panonijah se klatijo, pustošijo in plenijo Got,
Sarmat, Kvad, Alan, Huni, Vandali, Markomani. Koliko
žena, koliko božjih devic iz uglednih in plemenitih rodbin
je bilo tem zverinam za igračo! Škofe so odvajali v ujet-
ništvo, morili duhovnike in klerike raznih stopenj, rušili
cerkve, k oltarjem privezovali konje, izkopavali mučeniške
ostanke.

Tuga in strah je povsod, povsod podoba le smrti.

(Verg. Aen. II 569)

Rimski svet se podira ... (Sv. Hijer. izbr. pisma I, ed.
F. Lukman, Celje 1941).

Hijeronim je intuitivno že spoznaval propadanje stolet-
nega rimskega reda.

KOPRSKI GLAVAR SLOVANOV

V AVSTRIJSKO-BENEŠKI VOJNI 1508—1516

SERGIJ VILFAN

Kmalu potem ko je bil zatrt upor Kopr-
čanov proti beneškemu gospostvu, je beneški
senat dne 31. marca 1549 imenoval Benečana
Viljema Rosso za koprskega glavarja Slo-
vanov.¹ Iz besedila tega sklepa sledi, da je
bila funkcija sama že precej starejša, le da
dotlej ni bila zaupana Benečanu, marveč
očitno kakemu Koprčanu.² Odtlej pa se
koprski glavar Slovanov večkrat pojavlja
v virih, zlasti v koprskih statutih, in zdi
se, da je ta funkcija prenehala šele tedaj,
ko je propadla Markova republika.³

Koprski glavar Slovanov je ena izmed
mnogih neznank slovenske zgodovine, ne-
znank, ki jih bomo mogli razrešiti šele po
mnogih podrobnih študijah. Iz koprskih
statutov sicer izvemo, kako so glavarja
postavljali oziroma volili,⁴ toda kakšen or-
gan je bil, kakšne so bile njegove naloge
in pomen, o tem je še prav malo znanega.
Italijanska literatura se z njim iz očitnih
razlogov kaj malo ukvarja in bi menda
najrajši videla, da ga sploh ne bi bilo. Tako
naletimo nekje na tolmačenja, da gre za
glavarja v okraju Sv. Jurija Slovencev (S.
Giorgio degli Schiavi) v Furlaniji.⁵ V slo-
venski literaturi⁶ več ali manj prevladuje
mnenje, da gre za nekakega sodnika, ki je
sodil v zadevah slovenskih kmetov v okolici
Kopra. Kaj več pa — razen nekaterih zelo
splošnih označb — tudi sami ne vemo.

Naloga, ki si jo tu postavljamo, je skrom-
na. Po zapiskih beneškega kronista Marina
Sanuta⁷, ki je zapisoval važnejše podatke
iz beneške korespondence in posvetovanj
beneških svetov v letih 1496 do 1533, hočemo
ugotoviti, kakšna je bila vloga koprskega
glavarja Slovanov v vojni med cesarjem
Maksimilijanom in beneško republiko (1508
do 1516).

Podrobnejši opis vojnih dogodkov v slo-
venski Istri, ki so v zvezi z važnejšimi
operacijami na drugih, glavnih bojiščih od-
ločili o usodi teh slovenskih krajev za tri
stoletja, si moramo pridržati za drugo pri-
ložnost, ker bi naš glavar Slovanov pri
takem opisu le prevečkrat utonil v bojnem
metežu in bi ga izgubili izpred oči. Žato
ostanemo pri njem in omenjamo siceršnji
potek borb v slovenski Istri le toliko, da
razumemo njegovo delovanje.

Z modernimi pojmi o vojskovanju in
vojaški obveznosti ne bi razumeli te vojne,
pa tudi ne vloge glavarja Slovanov. Pre-
staviti se moramo v čas, ko je staro fevdalno
vojsko z njeno težko konjenico v času »zad-
njega viteza« Maksimiljana že skoraj na
vsej črti izpodrival sistem najemnikov, po
katerem so razni vladarji proti plačilu
mezde nabrali pod svojimi zastavami naj-
bolj pisane množice vseh mogočih narod-
nosti, da so se za sold pobijale med seboj.

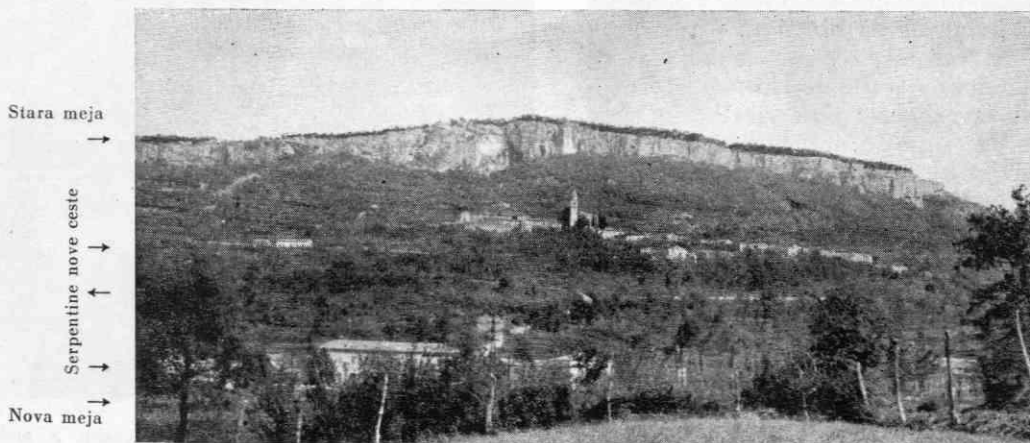
Kot pešce so najemali zlasti Švicarje, Čehe in Špance. Dober priboljšek poleg solda je bil seveda plen in tako je bilo vojskovanje od vrhov do najnižjih udeležencev v bistvu velika brezobzirna špekulacija. Take čete so ostajale v službi nekega vladarja, dokler jim je gmotno koristilo; vladarji pa so jih najemali in odpuščali, kakor je pač kazala potreba in zlasti blagajna. Za velike bitke so vojskovodje koncentrirali po nekaj deset-tisočev mož. Pogostejše so bile operacije večjega ali manjšega obsega, s katerimi so skušali z nenadnim naskokom ali obleganjem zavzeti kako sovražno postojanko. V Istri kot stranskem bojišču pa so prevladovali manjši pohodi na plen, ki so merili predvsem na medsebojno odvzemanje čred goveje živine in drobnice. Pri takih pohodih je imela glavno ofenzivno vlogo lahka konjenica — na cesarjevi strani hrvatski huzarji, na beneški strani pa albansko-grški stratoti, oboji seveda najemniki. Njihove akcije so včasih podpirali pešci. Trdnjavske posadke, ki so bile poredkoma raztresene po deželi in so štejele pol ali kvečjemu dva tucata mož, so bile proti takim nenadnim napadom lahke konjenice, ki so trdnjavo običajno obšli, brez moči. Treba je bilo postaviti obrambo takoj na samem kraju napada in to je bilo mogoče le z domačini — kmeti. Kmete so torej uporabljali predvsem v defenzivne namene in le ob posebnih priložnostih tudi za ofenzivne sunke na kratke razdalje. Kot bomo mogli spoznati iz Sanutovih zapiskov, moramo v teh nastopih kmetskih čet iskati torišče za delovanje glavarja Slovanov v tej vojni.

V prvem obdobju vojne (spomladi 1508) so Benečani po začetnem prodoru cesarjevih vzhodnih čet po zmagi v dolini Cadore prdrli do Postojne. V dogodkih, ki so se vrstili z veliko naglico, a so se Koprščine v splošnem le malo tikali, se glavar Slovanov ni vidneje pojavljal na pozorišču. (Prim. tudi »Kroniko« I/2 str. 122.)

Drugo obdobje vojne se je pričelo v Istri junija 1509 v znamenju vpadov cesarskih čet. Med njihovimi poveljniki je bil v Istri najaktivnejši hrvatski grof Krištof Frankopan s svojimi huzarji, ki jih je vodil med drugimi znani Pas Marko. Ta je vpadel junija skupaj s Frankopanovim sinom v Beneško Istro. Več kot tisoč oziroma kakih dva tisoč mož, s katerimi so Benečani ojačili maloštevilne stratote, je bilo nabranih iz vrst kmetov.⁸ Kljub tem ukrepom so Hrvatje pustošili še v juliju. Položaj pa se je za Benečane še bistveno poslabšal, ko so cesarske čete septembra zavzele Novi grad⁹ in z baje tri tisoč konjeniki in mnogimi pešci zavzele Raspor.¹⁰ Pod Bernardinom Ravnikarjem so Benečanom povzročile ogromno škodo.¹¹ Čeprav vpadi na koprsko ozemlje s tržaške strani niso uspeli¹² in čeprav so Benečani dne 3. novembra po odhodu cesarjeve glavnine s posebej pripeljanimi četami zopet zavzeli Raspor,¹³ so se vojni dogodki približali Koprščini. Benečani so morali svoje čete, ki so zavzele Raspor, vreči na drugo bojišče¹⁴ in Novi grad — čeprav slabo zastražen — je ostal v rokah cesarjevih čet. V Istri preostale beneške čete niso hotele iti na naskok, ker niso prejele mezde.¹⁵ Z zavzetjem Novega gradu je bila cesarskim

Tu se je s Kraške planote spuščala stara cesta Kranjska—Koper po Bregu skozi Črni kal ↓

↓ Crnikalski Tabor (vrh pečin)

Sl. 1. Vas Črni kal s taborom. Meja Koprščine je v srednjem veku potekala za stenami, po avstrijsko-beneški vojni pa pod vasjo. Levo pod vasjo spominja ime »Meriŕnice« na staro naselbino ali zgradbo, katere sledovi so še vidni

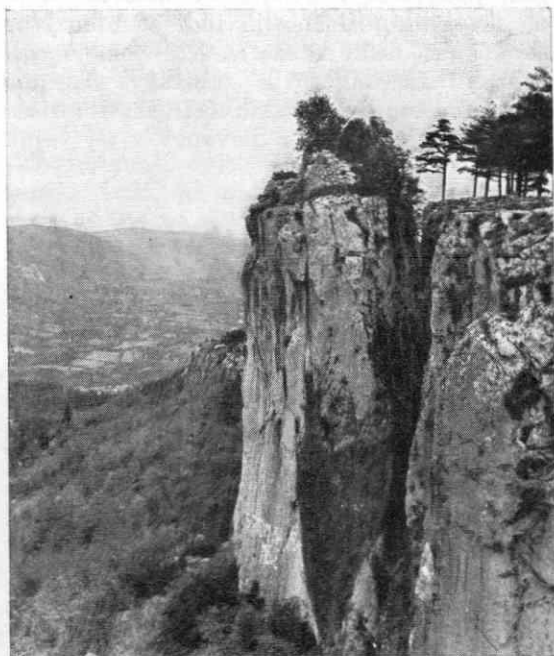

Sl. 2. Vas Črni kal in tabor od bliže

četam pot v Istro in posebej tudi proti Koprščini bistveno olajšana. Pozimi se to še ni poznalo in Benečani so imeli še nekaj časa iniciativo v rokah. Toda velika ofenziva, ki jo je proti Pazinu pripravljala Damijan Tarsia, nekdanji kastelan v Novem gradu, je konec aprila 1510 dokončno propadla pred Galinjano.¹⁶ Treba je bilo misliti na obrambo koprškega ozemlja pred napadi sovražnika, ki je v Istri zopet začel prevzemati iniciativo.

V tej situaciji je začel nastopati glavar Slovanov Paskval Ingaldeo (capitano di schiavi). Medtem ko ga prvič srečamo januarja 1510, ko pošilja iz Črnega kala neka poročila političnega značaja,¹⁷ se pozneje čedalje jasneje izkaže kot vojaški poveljnik. Naj v kratkem navedemo, kaj nam Sanuto poroča o njem in njegovih četah. Že njegov prvi nastop ni ravno uspešen: Damijan Tarsia se 28. marca pritožuje nad glavarjem Slovanov, »ki vodi kmete« (qual è al governo di villani), da se je pred napadom vojvode Erika Braunšvajškega umaknil v črnikalski jarek in zbežal, ne da bi bil sploh nastopil, tako da so cesarske čete nemoteno vdrle v Osapsko dolino (valle de Hospon).¹⁸ Kakšna je bila izvežbanost glavarjevih čet, nam pove dva dni starejše poročilo stratiotskega proveditorja, ki je šel iz Črnega kala s 50 konjeniki in 200 kmeti v napad na neki grad pri Postojni (Viehem?), da bi ga iznenada naskočil in zavzel, pa ni uspel, ker so bili njegovi kmetje preglasni.¹⁹ Približno v istem času je bil glavar Slovanov kot izvedenec za utrjevanje gradov po pooblastilu koprškega župana član komisije, ki je pregledala beneško utrdbo Moko pri Trstu.²⁰ Ko je kmalu nato del posadke zapustil ta grad, ker ni prejel mezde, je dobil glavar Slovanov nalogo, naj postavi v grad deset svojih mož.²¹ Konec aprila pošilja Ingaldeo po-

ročilo o premiku sovražnih čet.²² Ko so v začetku maja cesarske čete napadle Roč, je stratiotski proveditor pozval glavarja Slovanov in druge kraje, naj se pripravijo s čim večjim številom moštva.²³ Izguba Novega gradu je Benečanom povzročala težke skrbi in ponovno so premišljali, kako bi ga zavzeli,²⁴ medtem pa so v maju Hrvatje še naprej pustošili po Istri,²⁵ beneški stratioti pa so bili že v prejšnjih malih podvigih tako obogateli, da niso hoteli izvršiti nobene nevarnejše naloge.²⁶ Da bi se položaj izboljšal, je koprski župan začetek junija predlagal, naj bi Istra dobila samostrelce (balestrieri) na konjih, ki bi bili pod poveljstvom glavarja Slovanov Paskvala Ingaldea, da bi tako zavarovali mejne utrdbe in prelaze.²⁷ Ali so to storili, ne vemo, vsekakor pa so se ves junij zbirali nad beneško Istro črni oblaki. Glavar Slovanov je pazil na prelaze,²⁸ zlasti na Črni kal, in konec meseca poročal tudi iz Roča.²⁹ V začetku julija sta se Krištof Frankopan in Pas Marko s 300 konjeniki in 500 pešci utaborila nad Črnim kalom, čigar utrdba je varovala prelaz proti Koprščini.³⁰ Benečani so proti njim postavili med Podpečjo in Črnim kalom 400 pešcev, izmed katerih jih je bilo 30 iz Umaga in Novigrada, ostali pa očitno domači kmetje. Del teh čet je 30 hrvatskih

Sl. 3. Del stene, ki je odstopil od ostale gmote, je nudil primerno priložnost za srednjeveško utrdbo. Čez prepad je vodil pridvižni most k utrdbi, ki se je po svoji obliki tesno prilegala površini skale. Poraščene razvaline so še dobro vidne

konjenikov s fingiranim napadom in begom zvalilo v zasedo: čeprav je glavar Slovanov Manassi (verjetno kak namestnik odsotnega Ingaldea) svaril svoje ljudi, so ti udrli za Hrvati, na planem pa so jih nenadoma obkolile izvežbane in številne sovražne čete. Zajetih je bilo 68 beneških kmetov, pet jih je padlo in trije so bili ranjeni. Hrvatje so po tej zmagi izjavili, da jim ne gre za borbo s kmeti, marveč s stratioti. Stratiotski proveditor, ki je tačas moral stražiti Motovun, pa se je jezil, da ima koprski glavar Slovanov premalo reda med svojimi ljudmi.³¹ Od beneških ojačenj jih je le malo prišlo v Črni kal³² in v nevarnosti so bili koprski mlini na Rižani. Dohod v koprsko nižino je bil iz Trsta oziroma s Krasa mimo Mokoja oziroma glavni dohod s Krasa mimo Črnega kala. Zato je stradiotski proveditor prišel v Črni kal³³ in poskrbel za utrditev in posadko. Glavar Slovanov Ingaldeo je medtem poročal iz Črnega kala o premikih sovražnikov.³⁴ Beneške priprave so bile kaj potrebne, kajti že konec julija so cesarske čete — zlasti hrvatski jezdeci — vpadle do Podpeči.³⁵ Avgusta je glavar Slovanov iz Črnega kala poslal obširno poročilo o stanju sovražnih čet,³⁶ sicer pa so bile avgusta in v začetku septembra v slovenski Istri le manjše praske, nato pa je sledil tem bolj učinkovit sunek cesarskih čet, ki so plenile prav do Sečovelj.³⁷ Ker je bil Moko čedalje bolj v nevarnosti, so Benečani okrepili posadko s 25 možmi, verjetno domačini.³⁸ Konec septembra so Benečani pričakovali nov napad na Koprščino, in zvedeli, da se hočejo Hrvatje potem utaboriti v Črnem kalu.³⁹

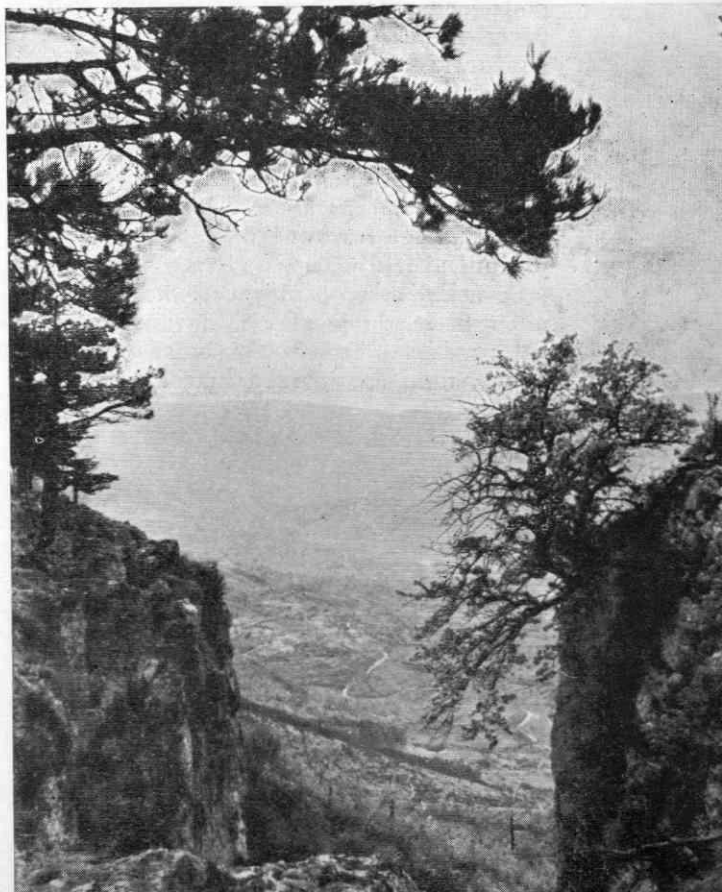
Vendar je še eno leto poteklo brez resnejših borb. V začetku oktobra 1511 pa so se pred sovražno premočjo kar po vrsti predale vse beneške utrdbe, ki so na vzhodni meji čuvala Koprščino: Moko, Socerb, Draga, Osp, Črni kal, Podpeč in drugi kraji ob Bregu, zlasti tudi Kubed.⁴⁰ Zalet so ustavile šele Milje, ki so dobile močne okrepitve.⁴¹ Po odhodu cesarskih čet so Benečani skušali zopet zavzeti izgubljene kraje. V neki taki praski pri Ospu je nastopil glavar Slovanov na čelu desetih konjenikov in pešcev.⁴² Prav ta glavar je nekoliko pozneje v imenu republike sprejel povratek vasi Osp v okrilje beneške republike.⁴³ Zopet je bil glavar Slovanov tisti, ki naj bi v imenu beneške republike sprejel predajo Socerba. Toda ta predaja je bila le zvijača in padel je v za-

sedo ter imel velike izgube.⁴⁴ Benečanom je uspelo zavzeti še nekaj manjših utrdb (Kubed, Podpeč, ki jih nasprotnik morda niti ni držal) in s tem so bile borbe v tem sektorju v bistvu končane.

V tretji fazi vojne, ki se je začela spomladi 1513, ni bilo posebnih dogodkov v Koprščini razen nekega napada na koprskoe mline iz tržaške smeri⁴⁵ in razmeroma kmalu je sledilo novo premirje. Zadnje, kar utegne imeti kako zvezo z našim predmetom, je dejstvo, da je v času premirja črnikalški župan skušal na lastno pest sprejeti predajo črnikalškega tabora (castello) za Benetke, a so ga Avstrijci prijeli, mu iztaknili oči in ga slepega izpustili. Benečani so mu zato podelili dosmrtno rento.⁴⁶ S sklepom definitivnega premirja 18. januarja 1516 Koprščina in njen glavar Slovanov izgubita svojo dotodanjo zanimivost. Prva se komaj še kje omenja v zapiskih, o drugem pa se poročila nehajo.

Prvo, kar moremo z gotovostjo zaključiti iz gornjih podatkov, je naslednje: koprski glavar Slovanov je bil *v vojnem času vojaški poveljnik kmečke vojske*, tako imenovane črne vojske ali, kakor se v nekih drugih zvezah imenuje, črnide (cernida).⁴⁷ Včasih so mu bile pridružene tudi druge manjše enote.

Kot vojaški poveljnik je bil glavar Slovanov v prvi vrsti *podrejen koprskemu županu in glavarju*, čigar dvojni naziv torej ne izvira od tod, ker bi bil župan obenem

Sl. 4. Desno — del razvalin tabora, pred njimi: del predpada, levo: stene Brega, vmes razgled proti Podpeči in Kubedu v Koprščini, ki sta obe imeli svojo utrdbo

glavar Slovanov,⁴⁸ marveč je bil koprski župan kot istočasni koprski glavar nadrejen glavarju Slovanov. Izjemoma je glavarju Slovanov pošiljal naloge tudi stratiotski proveditor.

Glavna naloga glavarja Slovanov je bila *obramba koprškega ozemlja pred sovražnimi vpadi*, s tem da je po potrebi dopolnjeval posadko na Mokoju, zlasti pa držal prelaz pri Črnem kalu. Zato ni slučaj, če nastopa glavar Slovanov skoraj vedno prav v Črnem kalu, ki ga moremo zato mirno označiti kot njegov sedež v času nevarnosti. V pojasnilo naj navedemo, da je bil Črni kal do te vojne mejna vas Koprščine in da je prav skozi to vas vodila trgovska cesta iz Kranjske proti Kopru. Slika 1 nam nazorno prikazuje lego te vasi na pobočju Brega. Po tem pobočju se je cesta strmo spuščala s kraške planote, od koder je bil dostop v nižino na drugih krajih nemogoč ali vsaj zelo težaven. Nad vasjo je narava ločila del skalnatega masiva od planote z nekaj metrov širokim prepadom (slika 3). Trdnjavica, sezidana na tem naravnem stolpu, je imela lep razgled po slovenski Istri (slika 4 in 7). Bila je dostopna samo s pridvižnim mostom in je obvladovala prelaz, cesto in vas. Če so jo cesarske čete brez posebnih težav zavzele, moramo to pripisati izredni naglici, s katero so nastopile in zasejale zmedo v sovražnem taboru. Njeno lego nam поблиže prikazuje slika 2. V XVI. stoletju je bila trdnjavica kot kmečki tabor podrejena avstrijskemu deželskemu sodišču Socerb in še opremljena z orožjem. Z nje je stražar, ki ga je imenovala črnikalska srenja, opazoval beneško sosesčino, da bi sklical vaščane, če bi beneški podložniki hoteli priti v črnikalske vinograde po grozdje. Toda o tem kdaj drugič. Danes so ohranjene samo še razvaline tega tabora. Da bi bil tu kdaj sedež kakega fevdalnega gospoda, ni znano, pa tudi ni izključeno.

Še nekaj besed o njegovem *moštvu*. Omenili smo že, da je glavar Slovanov poveljeval predvsem črni vojski in smo v uvodu že povedali, da uporaba kmečkih čet tedaj

Sl. 5. Ta hiša v Črnem kalu, ki je nad vrati datirana 1489, je nastala že, ko je bila vas beneška in je doživela Maksimiljanove vojne. Gornji del, zgrajen iz manjših kamnov, je nadzidan kasneje. Prejšnji zatrep na desni se dobro razloči

ni bila nikaka posebnost Koprščine. Tudi v drugih istrskih okrajih so Benečani uporabljali kmečke čete in ni izključeno, da je s tem v zvezi t. im. *capitaneus paisanaticorum*.⁴⁹ Prav tako je tudi nasprotna stran zlasti na Kranjskem v tej vojni mobilizirala kmete po posameznih deželskih sodiščih, včasih tudi za ofenzivne namene. Morda je bila uporaba kmečkih čet v Koprščini starejša, morda tudi organizacijsko popolnejša (kontestabel je bil po vsej verjetnosti nižji vojaški organ), vsekakor pa je posebnost Koprščine, da se poveljnik črne vojske imenuje *capitaneus Scavorum* oziroma *capitaneo di Schiavi*. Zakaj je v tem imenu prav v Koprščini postavljena enačba Slovan = kmet, moramo pustiti odprto. Saj so tudi drugod po Beneški Istri živeli Slovani. Toda zdi se, da so z besedo Slovani označevali predvsem Slovence.

O *kvaliteti teh čet* si po vsem povedanem more vsakdo ustvariti sodbo sam. Da njih nastopi običajno niso bili uspešni, nas ne more presenetiti, kajti tudi vojskovanje je bilo poklic, ki je zahteval znanja, vaje in opreme. Vsega tega pa kmet tedaj ni imel in njegovemu gospodarju je bilo to v last-

Sl. 6. Črni kal, v ozadju Tinjan

nem interesu ljubše. Tudi kranjski kmet ni bil nič boljši vojak. Ko je bil v začetku vojne Trst v škripcih, je njegov poveljnik Rauber, kranjski plemič, izvedel, da pride na pomoč črna vojska iz Kranjske. Nič čudnega, če je resignirano izjavil: »Imel bom može za obdelavo zemlje, ne pa za borbo proti prvovrstnim vojakom.«⁵⁰ Izvežbanih čet pa je mala Kranjska premogla veliko premalo, da bi se mogle meriti s poklicnimi četami, ki so jih gmotno dobro podprti Benečani za glavna bojišča najemali z vseh vetrov.

Tako so se slovenske kmečke čete borile na eni in na drugi strani. Narodnostni čut tedaj še ni bil razvit, sicer pa je bila na eni strani tuja gosposka in na drugi strani nič boljša tuja gosposka. Nekoliko strah pred kaznjivo, strah pred sovražnim pustošenjem, navada in nekoliko upanje na plen je držalo ene na strani Avstrije, druge na strani Benetk.

Lik koprškega glavarja Slovanov je s tem vsaj z ene strani dobil nekoliko konkretnije oblike, kot smo jih doslej poznali. Če je imel tudi v XIV. stoletju že vojaške funkcije, bi bilo prav razumljivo, zakaj so Benečani po koprškem uporu hiteli, da na to mesto postavijo Benečana. S tem da označujemo glavarja Slovanov kot poveljnika črne vojske, pa nočemo izključevati dose-danje razlage, da je bil sodnik za okoliške slovenske kmete, le da je ta plat njegovega delovanja žal še premalo konkretizirana. Saj vemo, da so se sodne, upravne in vojaške funkcije v teh časih pogosto, da, celo običajno družile. Bil bi tedaj nekaj deželski sodnik za koprške vasi ali vsaj za njihov del. Toda s tem zopet prehajamo na področje ugibanj. To bi kazala tudi nekoliko širša formulacija »qual è al governo di villani«¹⁸, ki pa ne dopušča trdnih sklepov.

Koprski glavar Slovanov in njegove čete si v tej vojni sicer niso priborili lavorik, toda kot stara priča o bivanju našega rodu ob Jadranu in njegovem življenju so za nas vendarle dovolj zanimivi in mislimo, da jim nismo po nepotrebnem posvetili te vrstice.

Naj za zaključek pristavimo še nekoliko kasnejše poročilo koprškega župana in glavarja iz l. 1598, ki pravi, da obsega koprsko (izvenmestno) ozemlje 43 vasi s 4873 prebivalci, ki se jim vsem pravi Slovani in ki imajo za glavarja koprškega plemiča. Njegova naloga je, da te ljudi štiti.⁵¹ Zopet zelo vodena označba. Do kraja bomo vsem tem problemom prišli šele po dobrem poznavanju gospodarstva, agrarnega ustroja in zlasti vaskne samouprave v Istri.

OPOMBE

1. »sit... capitaneus Sclauorum Justinopolis« — Istrski zgodovinski zbornik, Koper 1953, p. 191. — 2. »Cum omnibus utilitatibus consuetis... quas olim... solebat capitaneus Sclauorum«; »Guillielmus cum sit Venetus...« ibid. Zaradi tiskovnih napak v objavah gradiva v cit. zborniku se v podrobnejšo analizo vira ne spuščam. — 3. P. V. Vesel, Nekatero ugotovitve o Slovencih v koprskih statutih, Istrski zgod. zb., 25. — 4. Ibid. 24 s. — 5. MS IX (gl. op. 7) indeks. — 6. Na pr. M. Dolenc, PZ 76; M. Kos, Istra in Slov. Primorje v zgodovini, Od naselitve do konca 18. stoletja, Slovensko Primorje in Istra, Beograd 1953, str. 55; B. Grafenauer, Slovenci od XII. do XV. stoletja, Zgodovina narodov Jugoslavije, Ljubljana 1953, 712. — 7. I diarii di Marino Sanuto 1496—1533, izd. Rinaldo Fulin, Federico Stefani, Nicolò Barozzi, Guglielmo Berchet, Marco Allegri, Benetke 1879—1902. Kratica: MS z navedbo števila zvezka in kolone. — 8. MS VIII. 445, 450, 507. — 9. MS IX. 196, 225, 257. — 10. MS IX. 225. — 11. MS X. 294. — 12. MS IX. 272, 277. — 13. MS IX. 269, 289, 294. — 14. MS IX. 288, 300, 507. — 15. MS IX. 313. — 16. MS X. 216, 217. — 17. MS IX. 504. — 18. MS X. 134. — 19. MS X. 68/69. — 20. MS X. 102 5. — 21. MS X. 151. — 22. MS X. 210. — 23. MS X. 287. — 24. MS X. 288. — 25. MS X. 344. — 26. MS X. 422/3. — 27. MS X. 521. — 28. MS X. 695. — 29. ibid. — 30. MS X. 708. — 31. MS X. 709, 738. — 32. MS X. 738. — 33. MS X. 808, 821. — 34. MS X. 853. — 35. MS X. 867. — 36. MS XI. 155. — 37. MS XI. 394, 444. — 38. »homem trovati lic MS XI. 444. — 39. ibid. — 40. MS XIII. 20, 24. — 41. MS XIII. 42, 51. — 42. MS XIII. 249. — 43. MS XIII. 271. — 44. MS XIII. 294. — 45. MS XVIII. 97. — 46. MS XX. 102, 130. — 47. MS X. 224; XI. 378; XIII. 42. — 48. Vesel o. c. 26. — 49. »I. N. Raspurch et Paisanaticorum capitaneus MS VII. 515. S tem je v zvezi posebna značilnost istrskih podložniških razmer: vojna obveznost, zlasti dolžnost podložnikov, da postavijo obrambne čete (prim. Premrou, Monim. ScI. Ljublj. 1919, str. 20) skoraj v celoti izpodrine drugod običajno tlako. — 50. MS VII. 404. — 51. Prim. Premrou, 56.

SLIKE

so bile posnete za »Kroniko« aprila 1953. Sl. 1 in 6 foto J. Sušteršič, sl. 2—5, 7 foto S. Vilfan.

Sl. 7. Pogled s črnikalskega tabora (levo) v Koprščino — deželo »glavarja Slovanov«. Spodaj del vasi Crni kal

